

НАСТАВНО НАУЧНОМ ВЕЋУ ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ

Извештај Комисије за оцену и одбрану докторске дисертације *ИНСТИТУЦИОНАЛНА КОНСТРУКЦИЈА И ПРЕЗЕНТАЦИЈА ИДЕНТИТЕТА У СРПСКИМ КЛУБОВИМА У БЕЧУ* кандидата Милоша Рашића

На седници Наставно-научног већа Филозофског факултета Универзитета у Београду, одржаној 26. марта 2020. године, изабрани смо у Комисију за оцену и одбрану докторске дисертације *ИНСТИТУЦИОНАЛНА КОНСТРУКЦИЈА И ПРЕЗЕНТАЦИЈА ИДЕНТИТЕТА У СРПСКИМ КЛУБОВИМА У БЕЧУ*, коју је поднео Милош Рашић, М.А. етнологије и антропологије, докторант Одељења за етнологију и антропологију Филозофског факултета Универзитета у Београду и истраживач-сарадник Етнографског института САНУ.

Прочитали смо докторску дисертацију и Наставно-научном већу подносимо

РЕФЕРАТ О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

Милош Рашић је рођен у Зрењанину 1991. године, где је завршио основну и средњу школу. Уписао је основне студије на Одељењу за етнологију и антропологију Филозофског факултета Универзитета у Београду 2010. године, а дипломирао је 2014. године са темом *Антропологија плеса и етнокорологија: трасирање дисциплина и могуће перспективе*, ментор проф. др Драгана Антонијевић. Под менторством исте професорке и на истом Одељењу, 2015. године брани мастер тезу под називом *Антропологија плеса: анализа покладних плесова Румуна у Гребенцу као маркера етничког идентитета*, за коју добија награду Боривоје Дробњаковић, за најбољи мастер рад у школској 2014/2015. години. Након тога, 2015. године, уписује докторске студије, такође на Одељењу за етнологију и антропологију. Радио је две године у Музеју Југославије, као кустос у Збирци поклона из области етнологије, у оквиру Историјско-меморијалног фонда Јосипа Броза Тита, као и на пројекту *Југо, моја Југо – гастарбајтерске животне приче*. Годину дана био је ангажован као сарадник у настави на Одељењу за етнологију и антропологију Филозофског факултета Универзитета у Београду, на четири предмета на основним студијама (*Увод у проучавање материјалне културе и културног наслеђа, Етнологија и*

антрополошка музеологија, Антропологија тела и идентитета, Антропологија рода и сродства). Од 2016. године запослен је у Етнографског института САНУ, где ради на пројекту *Мултиетницитет, мултикултуралност, миграције – савремени процеси*. Највећи део истраживања за потребе доктората кандидат је спровео заједно са менторком, проф. др Драганом Антонијевић, захваљујући једногодишњим пројектима које су (су)финансирали Министарство Републике Србије (у даљем тексту: Министарство) и Канцеларија за сарадњу с дијаспором и Србима у региону (у даљем тексту: Канцеларија): 1) *Презентација грађанског и традиционалног културног наслеђа удружења Срба у Бечу и питање њихове интеграције* (2016. године, Канцеларија); 2) *Нематеријално културно наслеђе у културно-уметничким друштвима и културно-просветним удружењима у Србији и дијаспори – едукација и презентација* (2017. године, Министарство); 3) *Однос према идентитету: истраживање статуса треће и четврте генерације српских миграната у Бечу* (2019. године, Канцеларија); 4) *Истраживање познавања и очувања нематеријалног културног наслеђа код омладине у Србији и дијаспори* (2019. године, Министарство). Две школске године (2017/2018 и 2019/2020) предавао је на Катедри за етномузикологију и етнокореологију Факултета музичке уметности Универзитета уметности у Београду на неколико предмета из области етнологије и етнокореологије, на основним и мастер студијама. Објавио је десетак радова у релевантним научним часописима (домаћим и страним), учествовао је на неколико домаћих и међународних научних конференција и организовао је 3 домаће и 1 међународну научну конференцију. У сарадњи с Ансамблом народних игара и песама Србије „Коло“, формирао је уметничку платформу с научном конференцијом „ТрадицијаНова“. Области његовог ужег интересовања су: миграције, плес, перформанс, фолклор, идентитет.

Докторска дисертација Милоша Рашића *ИНСТИТУЦИОНАЛНА КОНСТРУКЦИЈА И ПРЕЗЕНТАЦИЈА ИДЕНТИТЕТА У СРПСКИМ КЛУБОВИМА У БЕЧУ* тематски је повезана с истраживањем миграција, конструкцијом идентитета и употребом плеса и перформанса у таквим процесима. Дисертација испитује начине на које се у институционалним оквирима, у српским клубовима у Бечу, конструишу и даље презентују културни и национални идентитет Срба у дијаспори. Рашић полази од хипотезе да су динамичне друштвено-културне промене у земљи матици знатно утицале на начине конструкције и презентације идентитета у српским клубовима у Бечу, те предмет свог

истраживања, у складу с темом, поставља у оквиру српске дијаспоре у Бечу (Аустрија), граду у којем и према формалним статистикама, али и према неформалним наводима, живи највећи број српских миграната различитих генерација и различитих миграторних историја.

Истраживање за потребе докторске дисертације, трајало је пет година, у периоду од 2015. до 2020. године, како у Србији, тако и у дијаспори, премда је у фокусу рада град Беч. Ради прикупљања личних животних прича првих генерација гастарбајтера, Рашић је истраживања вршио у неколико крајева Србије, у местима у којима повремено бораве српски мигранти: Зрењанин, Петровац на Млави, Жагубица и околина, Рудна Глава и околина, Мајданпек, Сјеница и Неготин. У Бечу је боравио и радио истраживања у неколико наврата, током поменутог петогодишњег периода. Кандидат је користио превасходно квалитативне методе при истраживању – дубински интервју, партиципацију с опсервацијом, писани упитник, а имао је укупно 118 саговорника. Докторска дисертација има 262 стране компјутерски обрађеног текста (проред 1,5; величита слова: 12; фонт: Times New Roman) и 25 страна документације која садржи библиографију радова, списак извора употребљених при изради дисертације и кратку биографију аутора. Поред уводног и закључног дела, дисертација садржи још теоријско-методолошки оквир и седам засебних поглавља.

2. Предмет и циљ дисертације:

Предмет дисертације Милоша Рашића су српски клубови у Бечу, те начини на које њихови чланови конструишу и презентују свој културни и национални идентитет кроз рад различитих секција, а превасходно оних фолклорних. Кандидат реконструише настанак српских клубова у Бечу из дијахронијске перспективе, анализира начине конструкције и презентације културног и националног идентитета, те разматра циљеве и идеологије које су усмериле и одредиле начине стварања и представљања таквих идентитета. Клубови, о којима је реч у овој дисертацији, настали су седамдесетих година XX века, а образују их радни мигранти из Југославије. Указујући на почетке самоорганизовања и на даљи развој ових институција, кандидат дубље разматра процесе конструкције и презентације идентитета, али и улогу клубова у савременим друштвено-

политичким процесима Србије и Аустрије према (и)мигрантима, ствљајући акценат на питање интеграције и мултикултуралне политике.

Циљ кандидата је да понуди, из дијахронијске перспективе, опис настанка и развоја српских клубова у Бечу, а потом да деконструише културни и национални идентитет који је изграђен у институционалним оквирима. Поменутом деконструкцијом, кандидат установљава механизме којима се изграђују поменути идентитети, али и одговара на питања *ко* и *са којим циљевима* их конструише. С тим у вези, циљ је и да се установе садржаји идеолошких порука које се комуницирају кроз фолклористичке перформансе, и да се дефинише *ко* производи те поруке, *где* су оне позиционирани у структури моћи и *које институције* омогућавају размену знања и вештина којима се усаглашавају и учвршћују уверења и стратегије у датој друштвеној пракси.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању:

Кандидат има неколико полазних хипотеза које кроз рад доказује:

- 1) Основна хипотеза је да су политике рада српских клубова у Бечу у тесној вези с друштвено-политичким динамичним променама, које су се кроз време дешавале у земљи матици – првенствено Југославији, а потом Србији.
- 2) Рад клубова, који се презентује у јавном дискурсу као идеални модел, разликује се од оног који се заиста остварује током деловања клубова, док је у процесима конструкције и презентације идентитета у институцијама моћ неравномерно расподељена – главну улогу имају руководиоци и сарадници. Испитивањем ове хипотезе, кандидат показује како се лични интереси уклапају у опште интересе.
- 3) У последњој хипотези кандидат наводи да клубови функционишу и као места чувања одређених идентитетских маркера, чиме се не подлеже асимилационим процесима, услед савремених тенденција интеграције у аустријски систем.

4. Кратак опис садржаја дисертације:

У уводном делу, кандидат даје уводне напомене и базична одређења теме и спроведеног истраживања, упознајући тако читаоце са темом и циљем рада.

Прво поглавље кандидат је посветио представљању теоријско-методолошког оквира рада, указујући да свако поглавље дисертације поседује сопствене теорије и аналитичке методе, у зависности од фокуса датог дела рада, али да, ипак, постоје и кључни концепти који се протежу кроз цео рад. Кандидат је првенствено приступио формалној и тематској анализи грађе, систематизујући је по кључним и најчешће помињаним темама. Посматрајући рад клубова у Бечу као процес или дискурзивну праксу у датом социо-културном контексту, Рашић ситуационом анализом коју је заснова Глукман, а коју су касније развијали други припадници манчестерске школе, приступа анализи грађе и обогаћује рад богатим етнографским детаљима и исказима саговорника (Meinert and Kapferer 2015). Полазећи надаље од Фукоове анализе дискурса (Fuko 2010), декодирајући значења у пракси, у Холовском смислу (Hol 2008), кандидат указује на доминантне дискурсе који постоје у српским клубовима у Бечу и водећи се, надаље, Бурдијеовим и Ботланскијевим приступом, утврђује *са којих места и на које начине* долазе идеолошке поруке, *ко* производи такве поруке, *где су оне позиционирани* у структури моћи и *које институције* омогућавају размену знања и вештина којима се усаглашавају и учвршћују уверења у датој друштвеној пракси (Bireševa 2013). Кандидат поставља оквире и за анализу перформанса, ослањајући се на теоријске поставке Тарнера и Шекнера (Turner 1982; Turner 19991; Schechner 2005). У овом поглављу, представљајући првенствено генерално проучавање миграција у домаћој етнологији и антропологији, кандидат нуди и одређење базичних концепата, као што су: миграције, гастарбајтер, генерације гастарбајтера, дијаспора и транснационализам.

Наредно поглавље, „*Стварање контекста*“ – *радне миграције из Југославије у Аустрију*, посвећено је процесима насељавања српских радних имиграната из Југославије у Аустрију, почевши од 50-их година XX века, а где су они од 70-их година XX века почели да изграђују потпуно нови контекст – другачији од оног у којем су пре њега живели, али другачији и за Аустријанце у том тренутку. У овом поглављу кандидат разматра подједнако миграционе политике Југославије и имиграционе политике Аустрије чиме даје јасне увиде у процесе изградње поменутог новог контекста. Кандидат на овом месту, као и даље кроз цео рад, даје глас својим саговорницима, издвајајући и наводећи њихове исказе. Поређењем личних искустава миграната и званичних податка, Рашић

показује у којој мери се јавни дискурс поклапа с оним што се заправо дешава у реалном животу појединачних миграната

Поглавље *Места самоидентификације: српски клубови у Бечу у историјском контексту* кандидат представља у неколико делова, дајући дијахронијски приказ настанка и развоја српских клубова у Бечу, с циљем да укаже на њихове основне политике рада и репрезентације. Како су се поменуте политике рада клубова мењале кроз време, а у зависности од друштвено-политичког стања у земљи матици, кандидат издваја три периода (седамдесете, осамдесете и деведесете и двехиљадите године) у којима је долазило до значајнијих промена у српским клубовима у Бечу и сваки понаособ анализира.

Надовезујући се на претходно, у поглављу *Институционална структура и умрежавање српских клубова у Бечу*, кандидат посматра српске клубове као *мале групе* (Fine and Harrington 2004) које поседују сопствену *идиокултуру* према Герију Алану Фајну (Fine 1982), а поставља их у оквир *теорије чворишта* Нађе Киван и Хане Мајнхоф, разматрајући тако мреже друштвених односа кроз људска, просторна и институционална чворишта српских клубова у Бечу.

У четвртном поглављу, *Политике рада српских клубова у Бечу I: фолклорне секције* Милош Рашић говори и анализира најдоминантније секције српских клубова у Бечу – фолклорне секције и њихове перформансе, указујући на начине на које су оне настале, али и како су руководиоци основне политике деловања копирали из земље матице – првенствено Југославије, а потом Србије. Деконструишући њихове репрезентације, кандидат приказује деловање српских клубова у Бечу као процес у којем долази до *комодитизације традиције*, која је смештена између убеђења и замишљене носталгије миграната. Наиме, комодификација традиције је омогућена у српским клубовима у дијаспори због њиховог есенцијалистичког поимања идентитета и традиције – сматрају да је идентитет један и непроменљив, због чега га треба чувати, услед чега сарадници из Србије имају могућности да им понуде различите облике „оригиналних“, „аутохтоних“ и „јако старих“ традиција, које су им неопходне за „очување идентитета и традиције“. Комодификација на тај начин постаје поље рада које личи на организовани систем производње у којем сваки чинилац има своју јасно одређену улогу. Чланови клубова, с таквим убеђењима и са *замишљеном носталгијом* – њихова носталгија је замишљена, али

не и измишљена, јер она заиста постоји, али је замишљена због тога што они имају носталгију ка нечему с чим немају искуство, они су носталгични према Србији и животу у Србији, а да, при том, највећи број њих никада није живео нити боравио у Србији дуже од трајања годишњег одмора – константно се налазе у систему есенцијализације и петрификације идентитета, будући да се на тај начин одржава и „тржиште“ на којем се комодитизује традиција.

Политике рада српских клубова у Бечу II: манифестације и друге секције, пето поглавље у којем аутор пажњу усмерава на студију случаја, анализирајући најважнију манифестацију за фолклорне секције српских клубова у дијаспори – Европску смотру српског фолклора, али разматра и друге секције које постоје у овим клубовима, преваходно оне које се тичу учења матерњег језика.

Шесто поглавље, *Тежње ка интеграцији без асимилације и улога клубова у таквим процесима* тематизује питање интеграције Срба у Бечу и шире – Аустрији, при чему кандидат поменутом питању приступа разматрајући улогу коју клубови имају у тим процесима. Милош Рашић на овом месту посматра интеграцију као тросмеран процес, где подједнако учествују земља матица и земља усељења, али и сами мигранти. С тим у вези, кандидат анализира три нивоа: јавне политике Републике Србије према дијаспори; политике имиграције и интеграције Аустрије, као и личне ставове имиграната о питањима интеграције. Тумачењем политика интеграције земље Аустрије, кандидат показује да је Аустрија земља која је релативно касно и невољно прихватила своју улогу у процесима интеграције – тек од деведесетих година XX века почиње да разматра питање интеграције страних радника (Latcheva and Herzog-Punzenberger 2011). С друге стране, кандидат тумачи јавне политике Републике Србије према својим мигрантима, анализирајући званичне документе којима се регулишу односи Србије према својој дијаспори. Из поменуте анализе, уочљиво је да Србија нема до краја јасне и прецизно одређене стратегије за дато деловање, при чему сопственим политикама доприноси есенцијализацији идентитета српских миграната у Аустрији, а и шире, стварајући тако „ограде“ око њих. Кандидат, на основу свега наведеног, закључује да је статус интеграције српских имиграната у Аустрији, слично њиховом идентитету, подвојен, закључујући да су они подједнако (не)интегрисани у обе културе, или, боље речено, најбоље су интегрисани у сопствени културни систем изграђен између две културе и два система.

Последње тематско поглавље, *Мултикултурализам и српски клубови у Бечу*, односи се на питање мултикултурализма у контексту српских клубова, постављајући питање – да ли има мултикултурализма у српским клубовима и да ли су клубови део мултикултуралне политике. Анализирајући питање националних мањина у Аустрији, те различите мултикултуралне програме Аустрије, кандидат одговара на питање да ли је овде реч о привидном или реалном мултикултурализму или се, пак, ради о мултикултурализму у „црвеним чизмама“ – концепт Одри Кобајашиа, под којим је подвео све оне догађаје који „славе културну различитост“. Осврћући се поново на есенцијализацију и петрификацију идентитета и традиције у српским клубовима у Бечу, кандидат показује како они учествују у поменутом „мултикултурализму у црвеним чизмама“, где својим програмима и политикама рада доприносе оној политици мултикултурализма која подстиче разликовање култура и приказивање различитих култура које живе у мирној коегзистенцији у Бечу. Такве политике уједно доприносе аустријском систему, који и жели да покаже како у његовим оквирима живи небројано различитих култура у мирном суживоту. Ипак, дубљом анализом, кандидат указује на различите системе дискриминације, који се остварују таквим политикама, закључујући да мигранти и после толико живота у Аустрији, још увек немају своје место у јавној слици „аустријске културе“, те да је потребно учинити још много тога, не би ли се створила позитивна слика о странцима у Аустрији, а чему мултикултурализам у „црвеним чизмама“ не доприноси.

У *Завршним разматрањима*, кандидат Милош Рашић даје осврт на рад, подсећа на основне хипотезе и износи крајње закључке дисертације, постављајући питања и отварајући теме за нека нова, наредна промишљања и истраживања.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације:

Докторска дисертација Милоша Рашића представља самостално и оригинално научно дело, засновано на вишегодишњим, исцрпним истраживањима, које даје научни и друштвени допринос. Научни допринос огледа се у томе што аутор нуди пионирски модел за анализу рада клубова у дијаспори, којима се из етнолошке и антрополошке перспективе до сада није приступало. Премда такве институције, у форми културно-уметничких друштава, постоје већ више деценија и у Србији, аутори их до сада нису теоријски

разматрали. Уједно, закључци у овој дисертацији расветљавају различите појаве које су у вези са животом српских гастарбајтера и њихових потомака, начина на које они себе доживљавају, како их други перципирају и на које начине настоје да свој национални и културни идентитет очувају и презентују у друштву домаћина, где су интеграција и асимилација неминовни процеси. Гледано из друштвене перспективе, на основу појединачних закључака из овог рада, могуће је креирати или прерадити већ постојеће стратегије којима се регулишу односи између Србије и њене дијаспоре.

6. Закључак:

На основу увида у докторску дисертацију *ИНСТИТУЦИОНАЛНА КОНСТРУКЦИЈА И ПРЕЗЕНТАЦИЈА ИДЕНТИТЕТА У СРПСКИМ КЛУБОВИМА У БЕЧУ*, комисија констатује да је кандидат у потпуности одговорио на тему. Дисертација Милоша Рашића представља оригинално и самостално научно дело, које има научни допринос етнологији и антропологији, као и другим друштвено-хуманистичким наукама, док је емпиријско истраживање јасно конципирано, а значајан етнографски материјал касније адекватно аналитички обрађен. Написани рад је у складу с одобреном темом и испуњава све формалне, садржинске и квалитативне услове представљене у нормативним актима. Имајући све поменуто у виду, Комисија предлаже Наставно-научном већу Филозофског факултета Универзитета у Београду да одобри одбрану докторске дисертације Милоша Рашића.

У Београду,
24.04.2020.

Комисија:

проф. др Драгана Антонијевић,
Филозофски факултет Универзитета у Београду

доц. др Ана Банић Грубишић,
Филозофски факултет Универзитета у Београду

доц. др Дуња Њаради,
Факултет музичке уметности Универзитета уметности у Београду